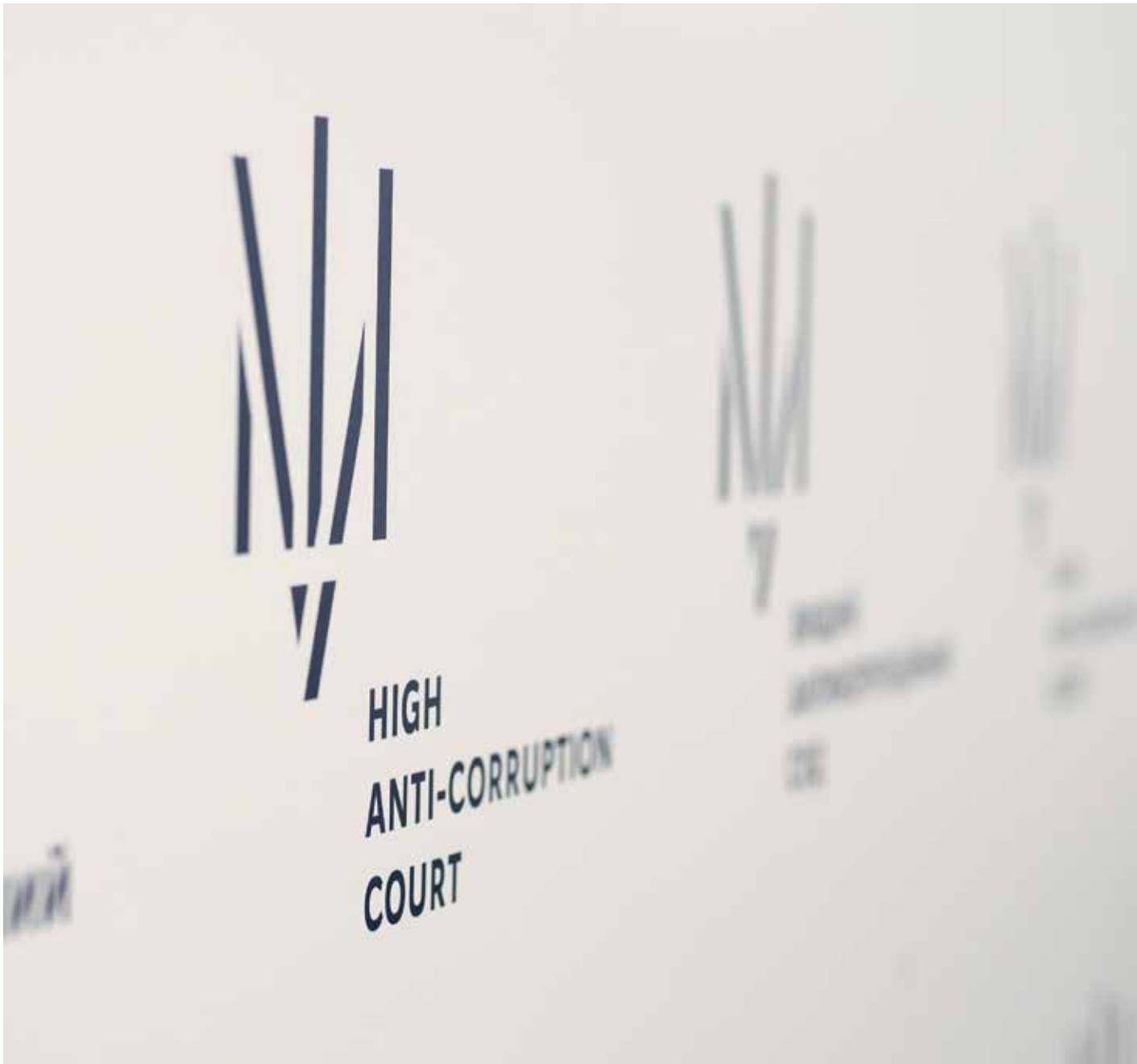

СТАН СПРАВ

Сьогодні Вищий антикорупційний суд України та його апеляційні палати вже накопичили певний досвід розгляду справ, щоб оцінити загальне становище антикорупційного судочинства в Україні

Проблема корупції в Україні стоїть уже не перший рік. За роки незалежності було прийнято чимало нормативно-правових актів щодо запобігання та протидії корупції і створено не один спеціалізований орган. Так, на сьогодні систему антикорупційного законодавства України складають такі нормативно-правові акти, як Конституція України, Закони України «Про запобігання

корупції», «Про очищення влади», Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення.

Безперечно, наведений перелік не є вичерпним і включає лише основні нормативно-правові акти у сфері запобігання та виявлення корупції. Спеціальні норми щодо запобігання та виявлення корупції також визначені актами законодавства, якими врегульовано діяльність окремих державних органів, служб тощо (в частині визначення їх статусу, функцій, процедур тощо). Такі норми є важливими з огляду на те, що вони утворюють превентивні механізми неналежної поведінки посадовців. У цій частині законодавство є динамічним, воно постійно вдосконалюється і розвивається.

Величезним кроком, нарівні з удосконаленням антикорупційного законодавства, було створення Вишого антикорупційного суду України (ВАКС).

➤ **ВАЛЕРІЙ КІРЧЕВ:** ➤ **«ОКРЕМІ ПОЛОЖЕННЯ КПК УКРАЇНИ ТЛУМАЧАТЬСЯ ЗАЗВИЧАЙ НА КОРИСТЬ СТОРОНИ ОБВИНУВАННЯ»**

У цій статті ми проаналізуємо кейси судової практики, які актуальні сьогодні та які стосуються антикорупційних справ, що перебували або перебувають на розгляді ВАКС та його апеляційної палати.

ЗНАКОВІ КЕЙСИ

ВАКС за час свого існування вже сформував різносторонню практику. Наприклад, судді ВАКС готові не зважати на певні «процесуальні» помилки сторони обвинувачення під час здійснення досудового розслідування, якщо інші докази підтверджують винуватість підозрюваного. Водночас, на жаль, судді ВАКС інколи ухвалюють різні рішення в аналогічних ситуаціях, причому думки окремих суддів відрізняються залежно від справ та фігурантів, ставлення останніх до чинної влади.

Так, наприклад, в ухвалі Апеляційної палати ВАКС (АП ВАКС)

від 2 червня 2020 року (справа № 520/2989/16-к), що була залишена без змін Верховним Судом, судді дійшли висновків, що докази, які були добуті органом досудового розслідування у кримінальному провадженні, в якому в подальшому було змінено підсудність, треба вважати допустимими за умови, що визначити

належний орган досудового розслідування на момент їх отримання було неможливо у зв'язку з неповнотою відомостей про кримінальне правопорушення або через суб'єктний склад.

Цікавим є те, що інші судді не завжди дотримуються такої позиції та у багатьох випадках запліщують очі на обізнаність слідчого (детектива) й прокурора про факт умисного порушення ними підслідності. При цьому в матеріалах кримінального провадження є беззаперечні докази про факт такої обізнаності.

В одному з кейсів, який стосується схеми працевлаштування посадових осіб до Офісу Президента України та інших державних підприємств, досудове розслідування із самого початку здійснювалося з порушенням правил підслідності слідчими ДБР. Процесуальне керівництво у цьому кримінальному провадженні здійснювалося прокурорами Голов-

ної військової прокуратури, яким достеменно було відомо, що один із головних фігурантів справи не є працівником правоохоронного органу. Натомість задля «покращення» показників роботи Головної військової прокуратури та суспільного резонансу справи слідчі та прокурори «назбирали» доказів імовірної причетності особи до інкримінованого правопорушення, що стане об'єктом оцінки допустимості під час судового розгляду справи. Сподіваємося, з висновками Верховного Суду щодо порушення правил підслідності обізнані не лише судді ВАКС.

Цікавою також є практика зменшення розміру застави у корупційних злочинах. Як відомо, слідчі судді першої інстанції, з огляду на корупційну складову, у більшості випадків визначають надвеликий розмір застави.

В ухвалях слідчі судді посилаються на те, що визначення розміру застави як альтернативи триманню під вартою здійснюється одноразово, а в подальшому можлива тільки зміна розміру застави як альтернативного запобіжного заходу.

Поставало практичне питання: а чи можливо зменшувати розмір застави під час продовження строку дії запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою?

В ухвалі від 27 липня 2020 року у справі № 991/5643/20 АП ВАКС не погодилася з правовою позицією щодо неможливості зменшення застави для особи, яка перебуває під вартою і щодо якої вирішується питання про продовження такого перебування. Суд дійшов висновків, що визначення розміру застави належить до дискреційних повноважень суду в межах вирішення питання про застосування тримання під вартою — як при обранні, так і при продовженні цього запобіжного заходу.

Крім того, при продовженні строку тримання під вартою АП ВАКС неодноразово зменшувала розмір застави. Серед обставин, які враховувались при вирішенні цього питання, були тривале перебування особи під вартою і невнесення протягом цього часу визначеного розміру застави (ухвала АП ВАКС від 23 грудня 2019 року у справі № 369/3820/17) та

зміна майнового стану підозрювано-го (ухвала АП ВАКС від 27 жовтня 2020 року у справі № 991/8087/20).

Суперечливою є позиція, що сторони захисту необхідно подавати заперечення або клопотання про визнання доказу недопустимим під час його безпосереднього дослідження судом, а не під час проведення судових дебатів.

Зазначену вище позицію підтримав ВАКС в ухвалі від 11 лютого 2021 року у справі № 521/17260/18. В ухвалі зазначено, що сторони захисту необхідно подавати заперечення або клопотання про визнання доказу недопустимим під час його дослідження судом, а не під час проведення судових дебатів. У зв'язку з цим колегія суддів АП ВАКС встановила порушення принципів змагальності і безпосередності дослідження допустимості доказів сторони обвинувачення, що стало однією з підстав скасування виправдувального вироку.

Однак не всі судді надають можливість захисту під час дослідження доказів виступити щодо того чи іншого доказу. Є випадки, коли суддя фактично обмежується оголошенням доказів, які долучає прокурор до матеріалів справи, без проведення їх фактичного дослідження та обговорення. При цьому сторона захисту під час судового розгляду у своїх виступах та промовах неодноразово зазначає про недопустимість наданих стороною обвинувачення доказів, що залишається непочутим зі сторони суддів стосовно недопустимості зібраних слідством доказів саме на етапі судових дебатів, оскільки суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення.

ЗВАЖАТИ НА ПОРУШЕННЯ

Аналіз сучасної антикорупційної практики свідчить про те, що окремі положення Кримінального процесуального кодексу (КПК) України тлумачаться зазвичай на користь сторони обвинувачення. При цьому адвокатам варто враховувати правові позиції АП ВАКС при обранні стратегії і тактики захисту в сфері корупційних злочинів, адже деякі напрацьовані підходи в інших категоріях

кримінальних проваджень не будуть ефективними.

Зокрема, як ми вже зазначали, судді ВАКС більше звертають увагу на «зміст», а на припущення процесуальних помилок стороною обвинувачення під час здійснення досудового розслідування можуть заплющити очі.

➤ **ЮЛІАН ДУРДА:**
 ➤ **«АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД МОЖЕ НЕ ЗВАЖАТИ НА ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ФОРМИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, ЯКЩО ДОКАЗАМИ ПІДТВЕРДЖУЄТЬСЯ ВИНУВАТІСТЬ ОСОБИ»**

Зокрема, важко не згадати резонансну справу № 711/3111/19 щодо екссудді Апеляційного суду Черкаської області Володимира Пономаренка. Вироком ВАКС від 19 лютого 2021 року його було визнано винуватим у вчиненні злочину, передбаченого частиною 2 статті 369² Кримінального кодексу України, та призначено покарання у вигляді позбавлення волі строком на два роки.

Під час апеляційного оскарження цього вироку сторона захисту посилалася на те, що обвинувальний акт щодо підозрюваного було направлено до суду з пропуском строку досудового розслідування.

Апеляційна палата ВАКС, залишаючи вирок без змін, вважала, що складення та затвердження обвинувального акта 2 квітня 2019 року з подальшим його направленням до суду

відбулося у межах строку досудового розслідування. Ухвалою Апеляційної палати ВАКС від 21 квітня 2021 року вирок місцевого суду залишено без змін.

Однак Верховний Суд із цим не погодився, зазначивши, що завершальний етап досудового розслідування законодавець пов'язує у часі зі зверненням з обвинувальним актом до суду (його фактичним направленням), а тому в межах строку досудового розслідування обвинувальний акт має бути не лише складено, затверджено та вручено, а й безпосередньо направлено на адресу суду.

Направлення прокурором обвинувального акта до суду поза межами строків досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, які не є тяжкими чи особливо тяжкими проти життя та здоров'я, виключає набуття особою процесуального статусу обвинуваченого (підсудного), а отже, унеможливує розгляд у суді справи по суті й тягне за

собою закриття кримінального провадження на підставі пункту 10 частини 1 статті 284 КПК України.

Враховуючи ту обставину, що обвинувальний акт був направлений 5 квітня 2019 року, тобто із запізненням на три дні, Верховний Суд скасував вирок ВАКС та ухвалу Апеляційної палати ВАКС, а кримінальне провадження заклав на підставі пункту 10 частини 1 статті 284 КПК України.

З цієї справи підтверджується той факт, що антикорупційний суд може не зважати на порушення кримінальної процесуальної форми під час здійснення досудового розслідування, якщо доказами підтверджується винуватість особи. У свою чергу, касаційна інстанція наразі не готова заплющувати очі на такі помилки органу досудового розслідування.